

Toekomstonderzoek Publieke Platformen

Scenario's voor de toekomstige rol van de overheid
als platform

Dit onderzoek is een samenwerking tussen Futureconsult
en de Provincie Zuid-Holland

December 2024

Het toekomstonderzoek is mede mogelijk gemaakt door:

Gedeputeerde Frederik Zevenbergen, provincie Zuid-Holland

Loco-provinciesecretaris Jan van Ginkel, provincie Zuid-Holland

Upstream BV

Diverse adviseurs en beleidsmedewerkers provincie Zuid-Holland

Futur Jonge Ambtenarennetwerk

Scape Agency

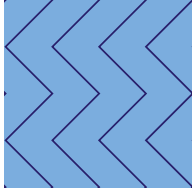
AI Kunstenaar Noëlle van Dijk

Vanderdrift

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
Voorwoord	6
Toekomstonderzoek	7
Over Kennis Zuid-Holland	7
Aanbevelingen	8
Interview: We geven vrolijk de controle uit handen	9
Publieke Platformen	11
Wat zijn publieke platformen?	11
Wat is de toekomstige rol van de overheid in een digitale wereld	11
Methode omgevingsscenario's	12
Interview: De spelregels van innovatie	13
De omgevingsscenario's	15
Scenario assen	15
Scenario bespreking	16
Interview: We moeten het gesprek voeren over wat we wél willen	17
De vier omgevingsscenario's	19
Scenario A: Digitale heerschappij	20
De samenleving in 2050	20
De technologische impact	21
De digitale beleidscyclus	21
De overheid als eigenaar	21
Digitale democratie	21
De onderstroom	22
Scenario B: Civitek	23
De samenleving anno 2050	23
Technologische impact, AI	24
De digitale beleidscyclus	24
De overheid als marktmeester van een digitaal publiek platform	24
De onderstroom	24

Scenario C: Digitale activa	25
De samenleving in 2050	25
Technologische vooruitgang (de impact van AI)	26
De digitale beleidscyclus	26
De overheid als ondersteuner van een digitaal publiek platform	26
De onderstroom	27
Scenario D: Digitale burgercollectiviteit	28
De samenleving anno 2050	28
Technologische vooruitgang (de impact van AI)	29
De digitale democratie	29
De digitale beleidscyclus	29
De overheid als samenwerker van een digitaal publiek platform	29
De onderstroom	29
Interview: Dingen maken met betekenis, dat is belangrijk voor mij	30
Publieke Platformen: Polis NL	32
Polis NL	32
Publieke samenwerking en governance	32
Publieke Platformen: Summerschool	33

Samenvatting

In de afgelopen jaren heeft de opkomst van platformtechnologie ingrijpende gevolgen gehad voor zowel economie als samenleving. De provincie Zuid-Holland startte in 2022 een expeditie naar de rol van publieke platformen voor de overheid, met als doel inzicht te krijgen in hoe digitale platformen kunnen bijdragen aan maatschappelijke uitdagingen, zoals de energietransitie en klimaatverandering. Deze expeditie resulteerde in de vraag naar dit toekomstonderzoek.

De term 'publieke platformen' impliceert het vooropstellen van publieke waarden en belangen in platformen en platform technologie. Centraal in het onderzoek staat de vraag hoe publieke platformen, de publieke ruimte in het digitale domein, en de democratie zich onder invloed van deze ontwikkelingen in de komende 20 jaar ontwikkelen. En welke rol de overheid nu moet innemen in de platformiserende samenleving.

Deze vragen werden in de loop van het onderzoek geconcretiseerd door aan de hand van omgevingsscenario's te kijken naar hoe de overheid zelf als digitaal platform kan fungeren. Dit toekomstonderzoek leidde tot de ontwikkeling van vier scenario's voor het jaar 2050, elk met verschillende mogelijke rollen van de overheid in een digitaal platformlandschap.

De scenario's zijn gebouwd op twee assen: macht en samenleving. In de scenario's komt het vooronderzoek samen uit trendanalyse, workshops en interviews. In elk scenario komende machtsverhoudingen, rol van de burger, technologische grootmachten, democratische processen, technologische innovaties, data, en een onderstroom terug.

Scenario A – Digitale heerschappij: Een technologische elite in de overheid bestuurt de samenleving met behulp van AI. Hoewel dit zorgt voor efficiënte en stabiele besluitvorming, roept het zorgen op over de inperking van privacy en individuele vrijheden.

Scenario B – Civitek: De overheid en technologische bedrijven werken samen via het platform "Civitek", waarmee burgers direct beleidsvoorstellen kunnen doen. Hoewel de burgerbetrokkenheid groot is, is er ook ongelijke representatie.

Scenario C – Digitale activa: Burgers sturen hun leven via persoonlijke datakluisen die fungeren als valuta. De overheid faciliteert, in sterk gedecentraliseerde marktplaatsen en heeft weinig middelen om de grote financiële ongelijkheid aan te pakken.

Scenario D – Digitale burgercollectiviteit: Gedecentraliseerde platforms, ondersteund door AI, helpen gemeenschappen hun collectieve middelen te beheren. De overheid is een partner, maar er is gebrek aan lange termijn planning en overzicht.

Uit de scenario's volgen vier 'no regret' maatregelen, die de positie van de overheid in alle geschetste scenario's verbetert. De provincie moet inzetten op **onafhankelijke digitale infrastructuur**, de mogelijkheden voor **burgers om mee te denken** vergroten, **samenwerking** tussen overheidslagen versterken en sturen op de **effecten van AI** in de samenleving. Zo kan de provincie Zuid-Holland publieke waarden, transparantie en inclusiviteit waarborgen in een toekomst waarin platformtechnologie en AI de samenleving fundamenteel veranderen.

Voorwoord

De provincie Zuid-Holland werkt al enkele jaren aan een belangrijke en uitdagende vraag: wat is de rol van de overheid in een digitale samenleving? In 2023/2024 hebben collega's via **Kennis Zuid-Holland** samen met Futureconsult deze vraag onderzocht. Het resultaat van dit toekomstonderzoek ligt nu voor u, en ik ben trots op wat we samen hebben bereikt.

Als gedeputeerde ben ik al jaren een groot voorstander van de veranderingen die de overheid doormaakt dankzij de mogelijkheden van nieuwe technologieën zoals data en AI. Deze digitale transformatie biedt niet alleen uitdagingen, maar vooral ongekende kansen om de manier waarop we samenleven en besturen te verbeteren. Mijn ervaring bij de technologie website Tweakers en bij de NMVO heeft me laten zien hoe krachtig technologie kan zijn als het op de juiste manier wordt ingezet. Een les die daarbij altijd leidend is geweest: "*Begin met de 'why'.*"

Waarom willen we een platform, een dataset of een algoritme inzetten? Wat is de maatschappelijke waarde? En hoe zorgen we ervoor dat de overheid niet alleen de technologie omarmt, maar ook verantwoordelijkheid neemt voor het juiste gebruik ervan?

In Zuid-Holland hebben we een enorme hoeveelheid kennis en talent in huis. Dat biedt een geweldige kans om samen met academische, maatschappelijke en commerciële partners te werken aan digitale oplossingen die er écht toe doen. Zo hebben we het afgelopen jaar geïnvesteerd in het participatieplatform **Polis**, dat burgers actief betreft bij besluitvorming. Dit platform laat zien dat technologie inwoners een stem kan geven. Maar een succesvol platform vraagt méér dan techniek alleen. Het vraagt om een heldere visie, inzicht in wat mensen belangrijk vinden, en vooral de overtuiging dat hun bijdrage telt.

De toekomst biedt ons daarnaast inspirerende mogelijkheden om AI en algoritmes in te zetten op gebieden die direct impact hebben op het dagelijks leven, zoals mobiliteit en energiegebruik. Stel je voor: een systeem dat realtime verkeersstromen analyseert en slimme verkeerslichten aanstuurt, waardoor files worden verminderd en het openbaar vervoer sneller en betrouwbaarder wordt. Of een algoritme dat huishoudens helpt om hun energieverbruik te optimaliseren, door gebruik te maken van real-time data over energieprijzen en het aanbod van zonne- en windenergie. Zulke toepassingen maken technologie niet alleen tastbaar, maar dragen ook concreet bij aan een duurzamere, efficiëntere samenleving.

Voor iedereen die werkt aan publieke platforms is het belangrijk om verder te denken dan technologie. De kern ligt in publieke waarden: het platform moet transparant, toegankelijk en relevant zijn voor iedereen. Het moet vertrouwen wekken en écht iets toevoegen aan het dagelijks leven. Als overheid hebben we hierin een sleutelrol. Door onze verantwoordelijkheid te nemen, kunnen we technologie inzetten om verbinding te creëren, vertrouwen te versterken en samen een betere toekomst te bouwen.

Bij de provincie Zuid-Holland geloven we dat deze digitale transformatie niet alleen noodzakelijk is, maar ook een kans om te inspireren, te verbinden en onze samenleving sterker te maken. Wij zetten ons hier met volle overtuiging voor in en nodigen u uit om samen met ons deze reis te maken. Laten we samen bouwen aan een toekomst waarin technologie in dienst staat van ons allemaal.

Gedeputeerde Frederik Zevenbergen

Toekomstonderzoek

Wanneer we het woord platform gebruiken, denken we al snel aan plekken op het internet waar we elkaar kunnen ontmoeten, spullen kunnen kopen en ons werk kunnen doen. Veel platformen in ons dagelijkse leven zijn door de markt ontwikkeld en hebben een commercieel doel. Maar hoe ontwikkelen publieke platformen zich? Hoe stellen we publieke waarden en belangen voorop? Wat betekent dit voor de overheid en de samenleving? Hoe ziet de overheid er als platform uit? Welke rol neemt provincie Zuid-Holland? Wij nodigen iedereen uit mee te denken en te doen in ons onderzoek naar Publieke Platformen.

De beweging naar een overheid van de toekomst bestaat uit vernieuwers, veranderaars en verbinders. Mensen die samen willen bouwen aan de overheid van de toekomst. We willen de beweging rondom Publieke Platformen verder brengen. In samenwerking met Futureconsult zijn er vier omgevings-scenario's ontwikkeld. Bij de totstandkoming van deze scenario's (geen doelscenario's) is zo breed mogelijk gekeken naar sociale en technologische trends en ontwikkelingen. Deze omgevings-scenario's kunnen worden gebruikt om verder na te denken over hoe publieke platformen kunnen functioneren in de toekomst en wat dat betekent voor de keuzes die we vandaag maken (t.a.v bijvoorbeeld organisatie, technologie en *governance*).

Over Kennis Zuid-Holland

Kennis Zuid-Holland onderzoekt de toekomst van Zuid-Holland. Dit doen we door trends te signaleren, thema's te agenderen en kennis te produceren met bijvoorbeeld onderzoeken. Wij werken samen met partners als onderzoeks- en onderwijsinstellingen. Zo ondersteunen wij het beleid van de toekomst.

Voor algemene vragen kunt u contact opnemen via: kenniszuidholland@pzh.nl. Of ga naar <https://kennis.zuid-holland.nl>.

Aanbevelingen

Uit de ontwikkelde scenario's destilleren we vier bewegingen waar de overheid op in kan zetten, om haar rol in een digitale wereld vorm te geven en de samenleving te ondersteunen in het ontwikkelen van publieke platformen. Zogeheten 'no regret' maatregelen. Deze bieden handelingsrichting om concrete stappen te nemen en de digitale wereld vanuit gezamenlijke belang en publieke waarden vorm te geven.

Investeer in de onafhankelijkheid van de digitale publieke infrastructuur

De afhankelijkheid van commerciële, veelal buitenlandse leveranciers van digitale platformen is groot. Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat beschrijft in de *Agenda Digitale Open Strategische Autonomie*¹ de risico's voor de Nederlandse samenleving wanneer deze afhankelijkheid te groot is en benoemt concrete strategieën om deze te verkleinen, die ook van toepassing zijn op de provincie zoals: vergroten van de kennis en inzet van open source technologie; stimuleren van innovatie op het gebied van AI; investeren in werkbare alternatieven voor kantoorsoftware.

Verbreed de manieren waarop inwoners digitaal mee kunnen denken

Op een serieuze manier investeren in de verbinding tussen burgers en bestuur is één van de manieren om ervoor te zorgen dat mensen aangehaakt raken en blijven bij de democratie. In de *Aanpak burgerparticipatie en burgerfora*² van het Ministerie van Binnenlandse Zaken wordt naast formele (en juridisch verplichte) vormen van participatie de ruimte gezocht in informele vormen. Gelote burgerfora in combinatie met (digitale) vormen, zoals het door de provincie zelf ontwikkelde Polis platform³, zijn voorbeelden van publieke platformen die ook bij de provincie kunnen passen.

Verbind richting één (digitale) overheid

In het regeerprogramma⁴ stelt het huidige kabinet dat in het digitale huis van Thorbecke er tussen overheidsorganisaties één lijn wordt getrokken op belangrijke digitaliseringsthema's. Alleen op die manier kunnen de ambities rond goed bestuur daadwerkelijk ondersteund worden. Voor inwoners is standaardisatie, transparantie en de navolgbaarheid van de besluitvorming essentieel in de relatie tot de overheid. De provincie kan haar positie als verbindende schakel in deze ontwikkeling vergroten door interbestuurlijke samenwerking op te zetten en te faciliteren en investeren waar nodig.

Geef sturing aan de inzet van AI in de samenleving

Hoogleraar Martijn van der Steen stelt in zijn essay *Technologie in de Tussentijd*⁵ dat "AI-toepassingen ... de productielogica en machtsstructuren van een bestaand systeem (optimaliseren). Stille en zwakke belangen worden door AI-toepassingen verder verzwakt, omdat AI fungeert als megafon voor bestaande bias." De impact van AI en digitale technologie blijkt vaak breder, én dieper dan bedoeld. Het is daarom belangrijk niet te blijven hangen bij de bedoelingen, maar "scherp, oplettend en realistisch (te) kijken naar wat er gebeurt en wat technologie in de praktijk doet." De provincie maakt al gebruik van de Interprovinciale Ethische Commissie, om de aandacht te richten op gevolgen, in plaats van bedoelingen. In de toekomst kan er gedacht worden aan andere vormen om structureel de effecten van de inzet van technologie te duiden.

1 <https://open.overheid.nl/documenten/5cb9749c-7efa-40db-9328-5da7fa5fcb7c/file>

2 https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2023Z04604&did=2023D10873

3 <https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/digitaal-zuid-holland/vervolg-expeditie-publieke-platformen/pilot-pol-platform/>

4 <https://www.rijksoverheid.nl/regering/documenten/publicaties/2024/09/13/regeerprogramma-kabinet-schoof>

5 <https://www.nsob.nl/denktank/overzicht-van-publicaties/technologie-de-tussentijd>

Interview: We geven vrolijk de controle uit handen

Interview Martijn van der Steen n.a.v. publicatie *Technologie in de Tussentijd*

AI is een disruptieve technologie die de principes van de democratische rechtsstaat in de basis raakt. We bevinden ons in de tussentijd van AI: een periode waarin AI nog te onderontwikkeld is om écht op te vertrouwen, maar te goed en te diepgaand om te negeren. Martijn van der Steen, bijzonder hoogleraar bestuurskunde aan de Erasmus Universiteit en bestuurslid van de NSOB, schreef in opdracht van de provincie Zuid-Holland het essay 'Technologie in de Tussentijd', dat ingaat op de vragen die bestuurders zouden moeten stellen, en biedt drie strategieën voor het omgaan met AI.

Toen Martijn aan de opdracht voor dit essay begon was het wel even een zoektocht. Want expert op het gebied van technologie is hij niet. Als snel zag hij echter dat wat er over AI wordt geschreven, juist erg vanuit de tech-hoek komt. "Het onderwerp wordt ingevuld vanuit dienstverlening of uitvoeringsprocessen. Maar het perspectief vanuit de democratische rechtsstaat ontbreekt. Terwijl juist op het snijvlak het verschil gemaakt kan worden. Het is ontzettend belangrijk precies en zorgvuldig te zijn in de beweging die AI in gang zet.

De eerste belangrijke boodschap in het essay is dat de technologie zelf niet onschuldig is. "AI heeft grote impact op de samenleving, maar de democratische *checks and balances* ontbreken. Je ziet nu al dat het in rap tempo maatschappelijke gevolgen heeft. Het beïnvloedt wie wat krijgt, en wie waar recht op heeft. Maar dat gaat buiten democratische en rechtsstatelijke processen om."

"Overheden werken er met groot enthousiasme aan mee, omdat het betere dienstverlening belooft en grotere efficiëntie. Op een bijna vrolijke manier geven we de controle en politieke ruimte uit handen aan technologie, en daarmee de achterliggende technologiebedrijven, die de marktlogica waar vanuit ze werken meebrengen."

Dat dit een radicale investering door overheden vereist, is daarmee de tweede boodschap volgens Martijn. "Het openbaar bestuur moet voorkomen dat AI alleen ingezet wordt om bestaande processen te

optimaliseren. Want we zien in de praktijk dat deze aanpak zwakkere belangen vermaalt en de kans op slachtoffers daarmee toeneemt. Het bestuur moet strategisch omgaan met technologie, zelf begrijpen wat er gebeurt, radicaal investeren. Dat is de enige manier om 'bovenop' de technologie te blijven en ervoor te zorgen dat we het stuur niet uit handen geven."

"Aan de bestuurders in Zuid-Holland wil ik in ieder geval zeggen: wees niet naïef. Geloof niet zomaar wat tech bedrijven allemaal beloven, maar investeer in het zelf begrijpen wat de technologie doet. Besteed alleen iets uit, wanneer je zelf snapt wat er gebeurt. Dat is geen makkelijke boodschap, want het vereist investeren in mensen, middelen en processen. Maar technologie is veel meer dan alleen ondersteunend aan de processen. Het moet een hoofdstroom in je organisatie worden. Dat vereist investeringen op een heel andere schaal."

De reacties op het essay, dat in september op het Festival van de Toekomst officieel gelanceerd werd, zijn veel enthousiaster dan Martijn vooraf had kunnen voorspellen. "Het vakje met dit essay in de boekenkast op het kantoor van NSOB is voortdurend leeg. Er is een gretigheid om meer te weten en te snappen over dit onderwerp. Vanuit allerlei verschillende vakgebieden wil men zich hierin verdiepen. Ik dacht zelf dat het onderwerp een niche was, maar er is blijkbaar een breed gedeelde behoefte hier meer over te weten."

De komende jaren hoopt Martijn de handelings-opties die uit het essay volgen verder te verkennen. "Maar dat kun je pas doen als op een meta niveau de meer fundamentele vragen gesteld worden, en je kennis hebt opgebouwd over de instrumentele kant. Een goed voorbeeld hiervan is de *Digital Twin* beweging. In het essay ben ik hier kritisch op. Ik snap dat het voordelen kan opleveren, dat het beleid beter kan worden. Maar hoe begrijp je op een fundamenteel niveau wat de risico's zijn op de lange termijn. Hoe maken we een 'nette' *digital twin*. Daar hoop ik steeds vaker over in gesprek te kunnen."

Publieke Platformen

Platform technologie zorgt in allerlei sectoren voor disruptie en dwingt bestaande spelers zich verhouden tot een nieuwe werkelijkheid. De term 'publieke platformen' impliceert het vooropstellen van publieke waarden en belangen in platformen en platform technologie. Hoe ontwikkelen publieke platformen, de publieke ruimte in het digitale domein, en de democratie zich onder invloed van deze ontwikkelingen in de komende 20 jaar? Hoe ziet deze disruptie eruit bij de overheid en welke veranderingen komen op ons af? Welke rol neemt de overheid in het algemeen, en Zuid-Holland in het bijzonder?

Deze vragen staan centraal in het *Toekomstonderzoek Publieke Platformen*. In de afgelopen jaren hebben we de opkomst van platformtechnologie ervaren, met ingrijpende gevolgen voor economie en samenleving. De verweving van platformen met ons dagelijks leven heeft zich opmerkelijk snel voltrokken. Waren er in 2004 nog nauwelijks mensen actief op sociale media, in 2024 zijn in alle demografische groepen mensen gemiddeld minstens een uur actief op sociale platformen⁶.

Een platform wordt vaak omschreven als een digitale infrastructuur waarop verschillende gebruikers interactie kunnen hebben, informatie kunnen delen en transacties kunnen uitvoeren. Het kan dienen als een gemeenschappelijke ruimte waar mensen kunnen communiceren, ideeën kunnen uitwisselen en samenwerken. Maar hoe kan de provincie gebruik maken van een platform voor haar doelen en taken? De provincie Zuid-Holland wil de rol van publieke platformen voor de provinciale overheid in de toekomst onderzoeken, zeker in het licht van de grote maatschappelijke opgaven van deze tijd.

Met die vraag ging provincie Zuid-Holland in 2022 op expeditie⁷ om publieke platformen te verkennen en te onderzoeken welke basisprincipes ten grondslag liggen aan een publiek platform. In 2023 heeft de provincie Zuid-Holland vervolg gegeven aan deze

expeditie in de vorm van een toekomstonderzoek naar publieke platformen.

Wat zijn publieke platformen?

De term 'publieke platformen' duidt op platformen die publieke waarden en belangen vooropstellen. Derksen en Arets stellen in *De Rol van de Provincie in de Platformeconomie*⁸ dat overheden als platform een mogelijke toekomst vormen. José van Dijck haalt in haar boek *De Platformsamenleving*⁹ daarentegen aan dat platformisering van de samenleving kan schuren met het behoud van publieke waarden zoals privacy en democratische vrijheid. Hoe kan de provincie in een steeds digitalere toekomst haar rol vervullen in het waarborgen van publieke waarden en democratische legitimiteit? In een situatie waarin voornamelijk commerciële partijen de platformen die wij gebruiken momenteel in handen hebben?

Wat is de toekomstige rol van de overheid in een digitale wereld

In een wereld waarin technologie en platformen steeds dominant worden, is het van belang dat de overheid haar rol herdefinieert. De provincie Zuid-Holland ziet publieke platformen als een fundament voor de digitale transformatie van de overheid. Platformtechnologie heeft al ingrijpende gevolgen gehad voor de economie en samenleving, en deze disruptie neemt door de komst van AI alleen maar verder toe.

Om de uitdagingen van deze tijd aan te pakken, zoals de energietransitie en klimaatverandering, onderzoekt de provincie hoe deze technologie kan bijdragen aan een inclusieve en democratische overheid. Hierbij staat de vraag centraal hoe publieke platformen kunnen zorgen voor meer betrokkenheid van burgers bij besluitvorming en hoe de overheid publieke waarden kan borgen in een digitale samenleving.

6 <https://www.frankwatching.com/archive/2024/01/27/social-media-onderzoek-2024/>

7 https://www.zuid-holland.nl/publish/pages/30785/expeditie_publieke_platformen.pdf

8 <https://www.zuid-holland.nl/publish/pages/28745/derolvandeprovincieindeplatformeconomie.pdf>

9 <https://www.aup.nl/en/book/9789462984615/de-platformsamenleving>

Volgens het document *Expeditie Publieke Platformen* moet de overheid zich positioneren als betrouwbare hoeder van publieke waarden, zoals inclusiviteit, transparantie en collectieve verantwoordelijkheid. De overheid kan daarbij vier verschillende rollen aannemen: als *eigenaar* van publieke platformen, als *samenwerker* met (maatschappelijke) partners, als *marktmeester* die de spelregels bepaalt, en als *ondersteuner* die helpt waar nodig.

- **De overheid als eigenaar:** De overheid is zelf eigenaar van publieke platformen en kan deze inzetten voor haar taken.
- **De overheid als samenwerker:** Samenwerking met (maatschappelijke) partners.
- **De overheid als marktmeester:** De overheid stelt de spelregels vast voor het gebruik van platformen.
- **De overheid als ondersteuner:** De overheid faciliteert waar nodig en ondersteunt initiatieven die bijdragen aan publieke waarden.

Methode omgevingsscenario's

Scenario's zijn een dialooginstrument om samen de toekomst te verkennen. Een scenario is een beschrijving hoe de toekomst er mogelijkwijs kan uitzien. Scenario's zijn dus geen voorspellingen. Er gelden drie criteria voor goede scenario's: ze moeten radicaal, plausibel en relevant zijn. Een goed scenario is een balans tussen deze drie criteria. Radicaal genoeg om tot denken aan te zetten, plausibel genoeg om je het voor te kunnen stellen en relevant voor de organisatie.

Omgevingsscenario's gaan over de toekomst die ons overkomt. Deze scenario's beschrijven de externe omgeving en de ontwikkelingen die zich daarin afspelen. De focus ligt op de meest impactrijke en onzekere trends. Bij omgevingsscenario's kan er niet gekozen worden tussen de scenario's. Elk scenario geeft een mogelijk beeld van de toekomst. Met omgevingsscenario's kan het gesprek worden aangegaan over de toekomst: welke strategische keuzes kunnen of moeten we maken?

De omgevingsscenario's gebruikt in het toekomstonderzoek richten zich op de verre toekomst in 2050, met een focus op de transformatie van de overheid onder invloed van platformtechnologie en de mogelijke toekomst van publieke platformen.

In dit traject hebben de provincie Zuid-Holland en Futureconsult, in samenwerking met de deelnemers die een diversiteit aan afdelingen binnen de provincie vertegenwoordigden, alsook verschillende extern genodigden, deze omgevingsscenario's ontwikkeld.

Interview: De spelregels van innovatie

Jan van Ginkel zoekt balans tussen divergeren en convergeren

Tekst: Heleen Hupkens

Dit artikel verscheen eerder iBestuur Magazine, bron: https://magazine.ibestuur.nl/govtech_2024/innovatie

Digitale innovatie gaat Jan van Ginkel, concern-directeur en loco-provinciesecretaris van de Provincie Zuid-Holland, aan het hart. Hoe zorgt hij ervoor dat dit binnen de provincie met succes verloopt? “Als er nog weinig concreets gebeurt laat ik graag duizend bloempjes bloeien. Maar op enig moment moet je ingrijpen, of tenminste bijsturen en het in een bloembedje zetten.”

Hij loopt graag voorop met nieuwe ideeën over wat digitalisering kan brengen voor de overheid. Zo wierp hij op iBestuur.nl samen met Paul Strijp van de provincie Noord-Holland al eens de discussie op over de achterhaaldheid van de beleidscyclus waar ambtenaren nog steeds mee grootgebracht worden. Met jonge ambtenaren werkt hij aan de uitwerking van het concept ‘overheid als platform’.

“Innovatie is niet los verkrijgbaar. Voor mij hangt het nadrukkelijk samen met een maatschappelijke opgave,” zegt Van Ginkel. “En het moet verbonden zijn met het primaire proces, of aan de business, hoe je het ook maar noemen wilt.” Het laatste vindt hij bijzonder relevant voor de overheid. “Ik moet ook kunnen verantwoorden waarom ik innoveer.”

“Het helpt in de praktijk als je innovatie ook een beetje institutionaliseert,” vervolgt hij. “Zo krijg je het in een bureaucratie beter voor elkaar.” Van Ginkel heeft binnen de provincie een innovatieprogramma ingericht. “Er is een officieel innovatieteam met mensen, geld en een leidinggevende. Wat overigens niet wil zeggen dat het beperkt blijft tot dit team. Innovatie vindt op diverse plekken binnen de organisatie plaats.”

Bloembed

Als er nog weinig vernieuwende oplossingen bekend zijn voor een vraagstuk laat Van Ginkel graag ‘duizend bloemen bloeien’. “Wie een goed idee heeft kan wat mij betreft aan de slag. Maar als het duur of

chaotisch dreigt te worden moet je ingrijpen of tenminste bijsturen en het in een bloembedje zetten.” Het is elke keer de balans zoeken tussen convergeren en divergeren. Soms pakt hij een project even op om het wat strakker in te regelen qua capaciteit, budget, enzovoort. Een volgend moment geeft hij medewerkers weer de ruimte. “Dat is steeds het spel dat je moet spelen. Wat je in ieder geval niet moet doen is met je vingers aan die innovatie zitten. Daar wordt het meestal niet beter van.”

Zelf trekt hij overigens ook graag de kar. “Maar ik probeer het vervolgens zo snel mogelijk weer los te laten en het eigenaarschap weer bij anderen neer te leggen. Ik wil dat innovatie kenmerk is van ons hele organisatiesysteem.” Zijn initiatief om naar de overheid te kijken als platform wordt nu getrokken door collega’s. “Fantastisch, ik doe daar nu niets meer aan. Ja, af en toe een beetje uithangbord zijn.”

Draagvlak organiseren

Een innovatie moet geborgd zijn door de ambtelijke top en bestuurders. “Als het aan de top niet geborgd is, dan wordt het op de werkvloer wel heel erg ingewikkeld,” zegt Van Ginkel. “En ze moeten snappen dat je het niet helemaal moet willen organiseren en inregelen. Het gaat wel over innovatie. Dus wat je bestuurlijk en hoog ambtelijk doet, is de randvoorwaarden creëren.”

Belangrijker nog is dat een maatschappelijke opgave niet iets is van alleen een provincie of gemeente. “Je doet het altijd met partners, met het ecosysteem. Dus ga niet in een hoekje van je gebouw innovatie lopen bedenken. Doe dat in samenspraak met andere overheden, KPN, Shell of met boeren. Doe het altijd in het netwerk.” Het heeft volgens hem geen zin om te innoveren als de omgeving niet mee innoveert. “Dan heb je *mismatch*.”

Opschalen

Waar de overheid vooral mee worstelt is het opschalen van innovaties. “Een innovatie bedenken en uitvoeren lukt allemaal wel met de goede mensen. Maar ze opschalen, dat is ontzettend ingewikkeld. Daar werken we in IPO-verband aan en ook samen met de VNG, maar ik heb de gouden sleutel er nog niet voor gevonden.” Dat heeft niet zozeer te maken met het *not invented here*-syndroom, denkt hij, meer met de dynamiek van verschillende organisaties. Het komt nèt niet uit of er worden andere prioriteiten gesteld.

“Wat in ieder geval niet werkt, is iets bedenken en dan proberen het aan een ander te verkopen. Beter is in een heel vroeg stadium zoveel mogelijk partijen te verbinden aan een maatschappelijke opgave, zodat die innovatie van hen allemaal is, dus het eigenaarschap zo vroeg mogelijk met elkaar te delen.”

Databanken met innovaties?

Natuurlijk is het zaak om te onderzoeken of er al oplossingen bestaan voor een specifiek probleem. Maar vaak zijn die er volgens hem niet. “Dan moet je zelf dingen ontwikkelen. In mijn organisatie worden deep learning algoritmes geprogrammeerd, omdat er gewoon in de markt niks te vinden is.” Zou een databank met innovaties kunnen helpen? Van Ginkel moet lachen... Hij ziet niets in formele registraties en zoekt het meer in zijn eigen netwerk. “Ik weet welke mensen ik moet bellen als ik een idee heb. Innovatie is mensenwerk. Ik snap de behoefte aan overzicht en transparantie en ik vind het ook geen onzin, maar ik heb een beetje een haatliefdere verhouding met dit soort dingen.”

Vijf spelregels voor innovatie

1. Een innovatie hangt nadrukkelijk samen met een maatschappelijke opgave
2. Innovatie moet institutioneel ingebed zijn in de organisatie
3. Het aansturen van innovatie is een proces van divergeren en convergeren
4. Innovaties zijn kansloos zonder draagvlak bij de ambtelijke top en bij het bestuur
5. Innovatie doe je samen met partners in het ecosysteem

De omgevingsscenario's

De scenario's laten zien in welke richtingen de rol van de overheid zich kan ontwikkelen in een digitale, platform gedreven wereld. Centrale constante in alle scenario's is dat in de komende digitale samenleving kunstmatige intelligentie (AI) een dominante rol speelt. Dat betekent dat allerlei digitale processen die anno 2024 nog geprogrammeerd moeten worden, zichzelf programmeren, zichzelf verder ontwikkelen en daarbij leercurves doorlopen die zorgen dat ze nog effectiever en efficiënter worden.

Op basis van trends, interviews en workshops zijn de volgende thema's in elk scenario naar voren gekomen:

- Rol van de overheid
- Machtsverhoudingen
- Rol van de burger
- Technologische grootmachten
- Democratische processen
- Technologische innovaties
- Data
- Onderstroom

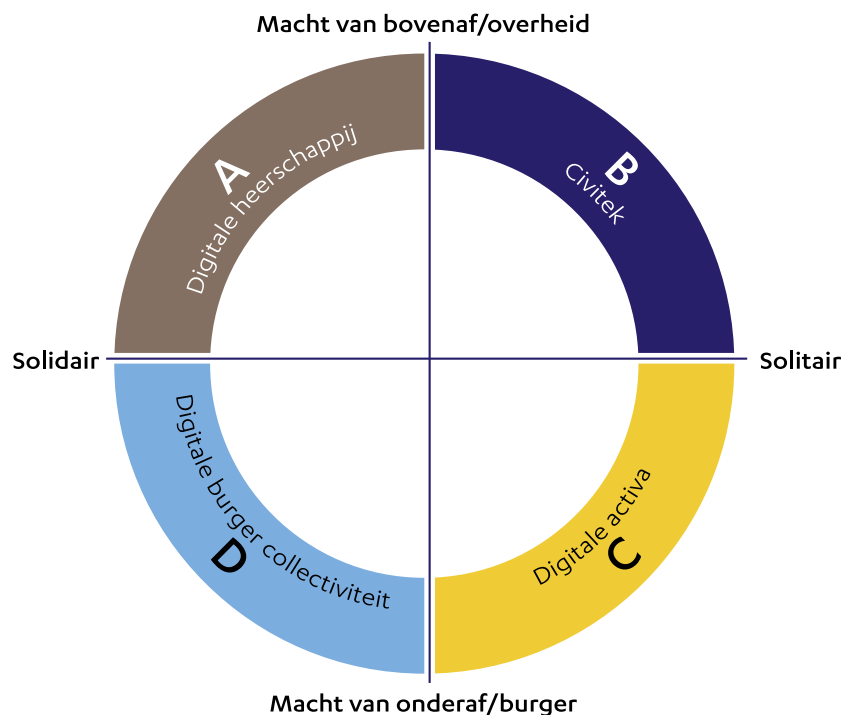
Scenario assen

Om tot scenario's te komen is de 2x2 scenariomatrix-methode gebruikt. Deze geeft een duidelijke en begrijpelijke structuur, is gemakkelijk te communiceren en kan makkelijk worden gelezen door mensen die niet hebben deelgenomen aan het proces. In deze methode worden de twee meest onzekere en belangrijke drijvers geselecteerd als assen met twee dimensies van kernonzekerheden.

De verticale as focust zich op macht. Waar ligt de macht: bij de overheid of de burger? Worden er van bovenaf dingen bepaald of ontstaan de bewegingen juist vanuit de samenleving zelf?

De horizontale as bekijkt hoe de samenleving ingericht kan worden vanuit de overheid, hier kijken we of deze collectief gericht is of op het individu gericht.

Dit resulteert in het volgende assenkruis:

Verticale as: macht van bovenaf vs macht van onderop

In het rapport *Big Data in een vrije en veilige samenleving*¹⁰ stelt de WRR dat digitalisering en data “de machtsongelijkheid tussen burgers en overheid (vergroten)”. Daarentegen kan digitalisering juist de ruimte voor inwoners om deel te nemen aan de samenleving vergroten.

Horizontale as: solidair vs solitair.

Het SCP zegt in haar rapport *De toekomst tegemoet*¹¹ dat de ontwikkeling van solidariteit nadrukkelijk een van de centrale onzekerheden is. “Als solidariteit minder is geïnstitutionaliseerd en minder automatisch is geregeld, wordt het meer een keuze”.

Scenario bespreking

Het toekomstonderzoek leverde vier omgevings-scenario's op. Op het “Dag Overheid! Hallo Platform?” congres¹² in het voorjaar van 2024 werden in vier groepen de scenario's gepresenteerd, besproken en getoetst. Hier werden sommige scenario onderdelen als zeer realistisch en zelfs inspirerend benoemd. Maar anderen als radicaal en onwenselijk.

Scenario A: Dit scenario werd gezien als radicaal en potentieel onwenselijk, vrezend dat het kan leiden tot een techno-dictatuur waarbij AI en data-analyse overheidsmacht versterken, vaak ten koste van individuele vrijheden. Er is twijfel of AI algoritmen menselijke waarden, en echte veranderingen door de generaties heen kunnen begrijpen. Sommigen vrezen dat burgers meer als onderdanen dan als partners worden gezien in een door technologie gedomineerde samenleving. En zijn bezorgd dat de implementatie van dit scenario zou resulteren in verlies van menselijke controle en spontaniteit, met weinig vertrouwen in wereldwijde politieke consensus of wenselijkheid van zo'n toekomst.

Scenario B: Dit scenario werd als een scenario ervaren wat dicht bij de huidige werkelijkheid zou kunnen liggen in relatie tot machtsconstructie. Maar er heerst een gevoel van onbehagen, alsof de macht bij burger alleen maar hypothetisch is. Onwenselijk is de ongelijkheid in inspraak en ook is het systeem onvoldoende transparant. De samenwerking tussen technologische bedrijven en de overheid wordt als zeer plausibel gezien, al is er wel angst welke invloed er is op de democratie en haar besluitvorming.

Scenario C: Dit scenario leverde verdeelde reacties op; de ene helft beschouwd het als onwenselijk dat overheid zich bijna niet meer mengt in de samenleving de andere helft waardeert dat. Binnen de groep zijn er wel positieve reacties op de ruimte voor autonomie, individuele vrijheid en data eigendom. Dat het uitvloeisel van data eigendom in deze vorm zorgt voor grote ongelijkheid, wordt als zeer onwenselijk beschouwd. De afname van sociale cohesie en de aantasting van democratische waarden wordt als onwenselijk maar wel plausibel gezien.

Scenario D: Dit scenario werd ervaren als het meest hoopvol en realistisch. De angst dat individuen 'vervangen' zouden worden door het collectief was wel aanwezig. En de vraag wat er zou gebeuren met mensen die niet meer passen in dit collectief. De stem van de onderlaag, waaronder de natuur wordt gemist. Elementen zoals de digitale buurthuizen worden als wenselijk beschouwd. Ook omdat dit de mogelijkheid geeft de digitale vaardigheden te verhogen. Er ligt wel een omslagpunt in opleiden en het onderwijs. Vragen die ontstaan richten zich vooral op zeggenschap binnen de gemeenschappen, wie heeft daar de definitieve stem?

10 <https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/2016/04/28/big-data-in-een-vrije-en-veilige-samenleving>

11 <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2016/12/21/de-toekomst-tegemoet>

12 <https://www.linkedin.com/groups/12896560/>

Interview: We moeten het gesprek voeren over wat we wél willen

Interview Arjan Spruijt - Futur Jonge Ambtenaren

Als bestuurslid van hét landelijke netwerk van en voor jonge ambtenaren, Futur, is Arjan Spruijt een voorvechter voor anders werken binnen de overheid. Minder papier en overleg, meer ontwerpen en doen. Voor het toekomstonderzoek werkte de provincie Zuid-Holland samen met Futur en brachten we de ontwerpende aanpak in de praktijk. Naast een 'debat' in de statenzaal leverde dit een prachtige expositie op, die zelfs op de Dutch Design Week te zien was.

Voor Arjan begon de samenwerking al tijdens het iBestuur congres in 2022. "Daar hadden we al de eerste gesprekken met o.a. Jan van Ginkel over het belang van verbeelding in het ontwerpen van transitie. Digitalisering en overheid is voor mezelf een centraal thema en platformen zijn daarbij een sprekend beeld. Maar we weten niet goed hoe ze eruit zien. Met Futur konden we een grote groep jonge ambtenaren betrekken bij deze vraag en met hen op een vernieuwende manier het probleem aanvlagen. Om zo het concept minder abstract te maken."

Dat we bij de overheid teveel schrijven en praten staat voor Arjan als een paal boven water. Hij lacht: "Als ambtenaren produceren we een enorme hoeveelheid papier. En we kunnen ons daarbij de vraag stellen in hoeverre we elkaar begrijpen, maar vooral in hoeverre de inwoner de overheidscommunicatie nog begrijpt. Een beeld zegt meer dan 1000 woorden en het maakt het mogelijk mensen mee te nemen in eenzelfde visie. Inleven in concepten over een digitale wereld is ontzettend moeilijk. Door de samenwerking met Scape Agency konden we ideeën zo laten zien dat ze een breed publiek kunnen aanspreken."

De bewustwording dat beelden ertoe doen is een belangrijke drijfveer. "Iedere jonge ambtenaar kan zijn creatieve kant naar buiten laten komen. Ook al werken we veel met 'woord', toch willen we laten zien dat iedereen in staat is ook tot beeld te komen."

Beelden kunnen op nieuwe manieren tot dialoog leiden en op een heel persoonlijk niveau aanspreken. We willen jonge ambtenaren hierin meenemen. Zo hebben we gezorgd dat de expositie van de beelden al door heel Nederland hebben gestaan. Met hele beperkte middelen hebben we impact weten te maken."

De samenwerking tussen de provincie Zuid-Holland en Futur leverde een expositie op die zelfs op de Dutch Design Week te zien was. "De provincie ondersteunde ons door een ontwerpbureau, Scape Agency in te huren. Zij faciliteerden het proces om van idee tot beeld te komen. En dat had een sneeuwbal effect. Er kwamen bijdrages van allerlei andere overheden en organisaties die zich eraan konden verbinden. Op deze manier heeft de provincie de innovatie echt helpen aanjagen. Ik zie dat dit niet vanzelfsprekend is binnen de overheid. We zijn soms teveel bezig met het halen van ons gelijk, in plaats van het creëren van een beweging waar iedereen in meekan."

Komend jaar gaat Futur verder met de kracht van beeld. "We willen inzetten op creativiteit en het in gang zetten van verandering. Hiervoor zetten we AI in. Iedereen heeft het over hoe AI de overheid transformeert, maar we blijven hangen in dezelfde voorbeelden. Ondertussen investeren bedrijven honderden miljoenen en wordt de *tech push* alleen maar groter. We willen AI ontwerpend inzetten om vernieuwende interfaces te bedenken, tussen inwoners, en met de overheid. De AI '*companion*' moet op dezelfde manier het gesprek in gang zetten als de expositie. Zodat we niet blijven hangen in standaard voorbeelden en de beeldtaal van *big tech*, maar juist het gesprek voeren over wat we als samenleving wél willen."

De vier omgevingsscenario's

De omgevingsscenario's schetsen beelden van de wereld in 2050. Allereerst geven we een korte samenvatting van elk van de vier scenario's, waarna de volledige scenarioteksten volgen. Deze zijn elk voorzien van een beeld, gemaakt door AI kunstenaar Noëlle van Dijk. De vier scenario's zijn daarnaast ook verbeeld in AI-animatievideo's, welke op de website¹³ zijn te bekijken. Het verbeelden van de toekomst helpt om abstracte ideeën over de impact van technologie, data en AI op onze gemeenschappelijke toekomst concreet te maken en hier het gesprek over aan te gaan.

Scenario A: In 2050 wordt Nederland geleid door een overheid met een sterke technologische AI elite die, na een financiële crisis in de jaren '30, maatschappelijke stabiliteit en efficiëntie bevordert door burgers te classificeren en *real-time* beleid te sturen voor toekomstige generaties. Terwijl deze technologische samenleving streeft naar rust, reinheid, en regelmaat, roept het ook zorgen op over privacy en autonomie.

Scenario B: In 2050 hebben de overheid en technologische grootmachten het AI-gedreven digitale participatieplatform "Civitek" gecreëerd. Hier kunnen burgers via geavanceerde virtuele technologieën beleidsvoorstellen doen. Zij doen dit door dit direct visueel te maken in hun eigen leefomgeving. Hoewel Civitek de burgerbetrokkenheid vergroot, dreigt het platform vooral de stem van actieve gebruikers te vertegenwoordigen, waardoor minder betrokken burgers nauwelijks gehoord worden.

Scenario C: In 2050 staat de macht van het individu centraal, waarbij burgers hun leven inrichten via persoonlijke datakluizen, wat leidt tot digitale ongelijkheid vergelijkbaar met de economische ongelijkheid uit het verleden. Terwijl de overheid zich terugtrekt en slechts een faciliterende rol speelt, ontstaan er nieuwe digitale marktplaatsen zoals Farcaster, die de controle over persoonlijke data decentraliseren en vercommercialiseren.

Scenario D: In 2050 vormen digitale gemeenschappen de kern van de samenleving, waarbij burgers via gedecentraliseerde platforms de gezamenlijke digitale identiteit en middelen beheren, ondersteund door AI-technologieën die door protestbewegingen zijn opgezet. De overheid speelt een ondersteunende rol als partner binnen deze gemeenschappen, maar de chaotische aard en fragmentatie van deze digitale structuren maken lange-termijnplanning en een consistente gezamenlijke richting voorbij de gemeenschappen moeilijk.

¹³ <https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/digitaal-zuid-holland/vervolg-expeditie-publieke-platformen/toekomstscenario/>

Scenario A: Digitale heerschappij

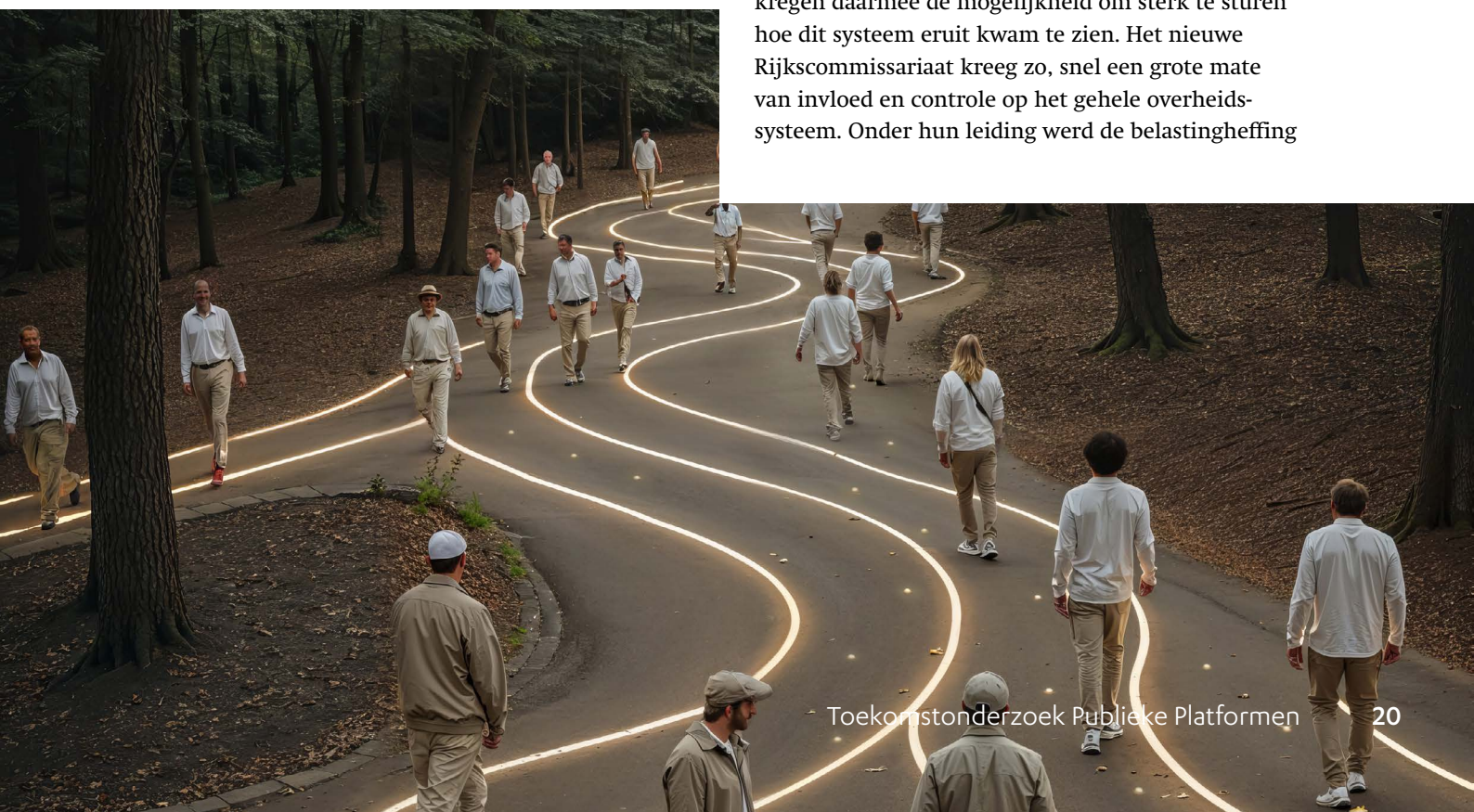
In 2050 heeft Nederland een technologische samenleving met de kernwaarden rust, reinheid en regelmaat. Dit gebeurde na een diepe financiële systeem crisis in de jaren '30. Technologie experts werden betrokken door de overheid in het nieuwe Rijkscommissariaat XX-AI. Zij ontwierpen een AI-gedreven systeem voor burgers, waardoor zij een duidelijke rol kregen om een zo goed mogelijke bijdrage te leveren aan de gehele samenleving. Dit werd gekoppeld aan een adaptieve, *real-time* beleidsvormingstechnologie, gericht op lange termijn bewustzijn van zeven generaties in de toekomst.

De overheid is een digitale overheid, die transparante en geoptimaliseerde besluitvorming bevordert. Daarin balanceert zij democratische waarden met efficiënte dataverwerking. Zij stelt de politiek in staat zich te concentreren op het vaststellen van maatschappelijke waarden en doelstellingen voorbij de huidige generaties. De technologische vooruitgang en de duidelijke controle van de overheid leidt tot rust, vertrouwen en betrokkenheid.

De samenleving in 2050

In de jaren '20 stond de wereld voor een ongekennde uitdaging: het behoud van onze planeet. De opwarming van de aarde, overstromingen, bosbranden en ernstige drinkwatertekorten vroegen om dringende en collectieve actie. Desondanks bleek het in de praktijk moeilijk om de noodzakelijke veranderingen door te voeren.

De situatie bereikte een keerpunt in 2031 toen de financiële systemen van de overheid instortten. Politiek mismanagement heeft ertoe geleid dat de financiële infrastructuur zodanig verouderd was dat de belastingheffing in ernstige problemen kwam. De overheid liep hierdoor miljarden aan inkomsten mis. Dit ondermijnde de financiële stabiliteit van het land en leidde tot aanzienlijke maatschappelijke onrust. Deze financiële crisis werd de katalysator voor een radicale omslag bij de overheid. Technologie werd gezien als dé kans van verandering voor de overheid. Professionals uit de Tech-industrie werden aangesteld in het nieuwe Rijkscommissariaat XX-AI. Dit Rijkscommissariaat ging aan de slag met de ontwikkeling en implementatie van een geavanceerde digitale infrastructuur voor de overheid. Zij kregen daarmee de mogelijkheid om sterk te sturen hoe dit systeem eruit kwam te zien. Het nieuwe Rijkscommissariaat kreeg zo, snel een grote mate van invloed en controle op het gehele overheids-systeem. Onder hun leiding werd de belastingheffing

in één klap een efficiënt platform voor het innen van publieke middelen en ontstond er een hernieuwde inkomensverdeling. De belastingheffing werd daarmee een real-time proces, waarmee Nederland wereldwijd een nieuwe standaard creëerde.

Een revolutionaire stap in het herdefiniëren van overheidsbeleid was de invoering van een uitgebreid classificatiesysteem voor elke burger. Voor de burger speelde hierbij zijn kennis en kunde een rol, waardoor zijn plek een zo optimale rol kan spelen voor de gehele samenleving. Deze rijke dataverzameling werd het fundament voor een geavanceerd AI-gedreven beleidsanalyseframework. Daarnaast is de AI geprogrammeerd om zeven generaties vooruit te kijken om te zorgen dat onze planeet een betere wereld creëert niet alleen voor het nu, maar echt voor de toekomst. Met deze AI kan de overheid niet alleen de impact van verschillende beleidsmaatregelen analyseren maar ook real-time de meest effectieve strategieën identificeren en implementeren.

De technologische impact

Dit systeem van real-time aanpassingen en feedback maakt het mogelijk om proactief en met grote precisie te reageren op onvoorziene uitdagingen. Dit resulteert in een beleidsvormingsproces dat niet alleen efficiënter en effectiever is maar ook rekening houdt met de complexiteit van gemeenschappelijke belangen voor generaties in de toekomst. Door deze innovatieve aanpak werd overheidsbeleid niet langer gezien als een statische set van regels en voorschriften, maar als een dynamisch proces dat gericht is op het maatschappelijk welzijn en het bevorderen van een rechtvaardige samenleving. In plaats van discussies over de gevolgen van individuele besluiten – die dus nu automatisch zo optimaal mogelijk worden genomen – concentreert de politiek zich op abstracte politieke vraagstukken voor de toekomst en het behoud van onze planeet.

De digitale beleidscyclus

Aan de basis van de beleidscyclus ligt data: over burgers, over infrastructurele systemen en ruimtelijke inrichting. De classificatie van burgers, en de daaruit voortkomende rolverdeling, is gebaseerd op deze data. Deze rijke dataverzameling is het fundament voor geavanceerde AI-gedreven beleidsanalyse. Het AI-systeem is geprogrammeerd om zeven generaties vooruit te kijken.

Met deze AI kan de overheid niet alleen de impact van verschillende beleidsmaatregelen analyseren maar ook real-time de meest effectieve strategieën identificeren voor korte en lange termijn. De zelflerende systemen sturen de overheid voortdurend bij om de gestelde beleidsdoelen te behalen. ‘Predictive policy’ is het mantra: beleid is gebaseerd op voorspellingen hoe de samenleving reageert op overheidsingrijpen.

De overheid als eigenaar

Inmiddels is de overheid gestroomlijnd en de rol van de ambtenaren is veranderd. Het Rijkscommissariaat XX-AI is daarmee essentieel. De AI-specialisten die daar werken behoren tot de crème de la crème van de ambtenarij. Door de classificering kregen veel ambtenaren een andere baan toegewezen en ontstonden er belangrijke adviserende, controlerende en toezichthoudende organen op het gebied van data en AI. Voor de technologische experts ontstonden er allerlei kansen om op hoog niveau invloed uit te oefenen op de werking van deze organen. De AI Integriteitsraad, de Nationale Dataveiligheid autoriteit en het College voor Digitale Klimaat Belangen helpen de politiek en overheid om een balans te vinden tussen reageren op ontwikkelingen in het heden en de lange termijn-impact van die beslissingen. Het AI-systeem wordt geprogrammeerd met die keuzes. De ontwikkeling van *real-time* AI-gedreven processen zorgde voor een versnelling in het samenbrengen van overheidsdata. De data is nu niet meer versnipperd over verschillende departementen, uitvoeringsorganen, provinciale en lokale overheden.

Digitale democratie

Met de bloei van digitale overheidsplatforms is de rol van de gekozen volksvertegenwoordigers veranderd. Debatten gaan niet meer over de uitvoering van beleid, maar vooral over de door AI gestelde beleidsdoelen.

De politiek stelt de ethische parameters van de overheidsplatformen vast. Welke maatschappelijke waarden zijn aan de algoritmen verbonden en hoe garanderen die algoritmen uitkomsten die inclusief en democratisch zijn? Denk aan hoe de leefomgeving (wonen, ruimte, natuur) eruitziet, maar ook keuzes op het gebied van gezondheid en milieu. Zo heeft de volksvertegenwoordiging op metaniveau grote invloed op de uitkomsten van het stelsel.

Om ervoor te zorgen dat dit systeem democratisch opereert wordt AI geprogrammeerd met een kernset van democratische waarden, zoals gelijkheid, rechtvaardigheid, transparante besluitvorming en inclusiviteit. De invulling van deze waarden worden in het politiek debat bepaald, zoals inmiddels in de grondwet is vastgelegd.

De onderstroom

Niet iedereen vertrouwt de overheid met zijn of haar data. Diegenen die veel waarde hechten aan hun privacy of autonomie vallen buiten de boot. Een deel van de samenleving zet zich bijvoorbeeld in om burgervertegenwoordiging een grotere plek te geven in de aansturing van de overheids-AI. Zij zetten zich in om onder andere te experimenteren met het concept 'burgerbera(ai)d'.

Scenario B: Civitek

In 2050 hebben de overheid en technologische grootmachten de handen ineengeslagen. Na decennia van een machtsstrijd over de digitale ruimte. Ze hebben samen het digitale participatieplatform “Civitek” gecreëerd. Dit platform, aangedreven door AI, integreert beleidsvorming en burgerparticipatie naadloos in het dagelijks leven.

Met gebruik van geavanceerde technologieën, die voorbijgaan aan *Digital Twin* technologieën uit de jaren 20, kunnen burgers in virtuele omgevingen beleidsvoorstellen doen. Deze nieuwe technologie, de Hyper-Geïntegreerde Virtuele Spiegelings (H-spiegels), bieden een directe visuele representatie van de gevolgen van beleidskeuzes op de leefomgeving. Gebruikers zien digitale toekomstbeelden in de leefomgeving terwijl zij door hun eigen wijk, straat en buurt bewegen. Zo bewegen zij zich automatisch door de perfecte spiegel van hun eigen omgeving. Ondanks deze vooruitstrevende digitale democratie, valt of staat dit systeem met de inzet van de burger. Alleen als je ervoor kiest actief te zijn op Civitek kan je jezelf laten horen en zijn de inspraakmogelijkheden groot. Degenen die hier geen tijd, energie of capaciteit voor hebben worden amper gehoord. Dit zorgt voor het risico dat de burgervoorstellen slechts een afspiegeling zijn van de wensen van een beperkt deel van de bevolking.

De samenleving anno 2050

Vanaf de jaren '20 namen economische onzekerheid en sociale ongelijkheid toe. De overheid kwam onder vuur te liggen. Door de groeiende onzekerheid ervaren burgers een gevoel van onrust en waren zij op zoek naar stabiliteit. Deze periode kenmerkte zich door een strijd tussen de overheid en de Tech-giganten, wie de controle had over de digitale ruimte. De overheid probeerde grip te krijgen op de snelgroeiende macht van deze bedrijven door middel van strenge regelgeving. Maar dit lukte matig, waardoor dit leidde tot een tumultueuze tijd waarin burgers onrust ervaren over de onduidelijke macht van de overheid. Na een decennium van conflicten en onderhandelingen, kwam de doorbraak in de jaren '40. De overheid en de Tech-giganten sloegen de handen ineen om “Civitek” te ontwikkelen: een revolutionair publiek platform dat burgerparticipatie naar een hoger niveau tilde. Dit platform maakte gebruik van nieuwste technologieën om burgers op een toegankelijke manier bij beleidsvorming te betrekken.

Civitek was gebaseerd op de “Beleidslaboratoria” van de *Digital Twin* ideeën uit de jaren '30. In deze virtuele ruimtes konden burgers beleidsvoorstellen indienen en bespreken met behulp van Almoderatoren. Deze ingediende voorstellen werden vervolgens beoordeeld door AI en door burgers. Waarna de meest populaire en haalbare beleid werd voorgelegd aan de overheid. Dankzij Civitek voelen burgers zich weer gehoord en betrokken bij de besluitvorming. De mogelijkheid om mee te denken zorgt voor vertrouwen in de overheid.

De overheid laat graag burgers meedenken. De opgaven waar de samenleving voor staat zijn groot: denk aan klimaatverandering, de energietransitie en het inrichten van de circulaire economie. Met behulp van Civitek kan de overheid op toegankelijke wijze de denkkraft van alle individuen van de hele samenleving inzetten om deze uitdagingen aan te gaan.

Technologische impact, AI

Met AI als drijvende kracht achter Civitek wordt het mogelijk een toekomst te schetsen waarin elke burger actief bijdraagt aan zijn of haar leefomgeving. AI-systemen verwerken suggesties, ideeën, klachten en kritieken van burgers direct, wat resulteert in een dynamische aanpak van de ontwikkeling van de leefomgeving. De individuele input zorgt voor optimalisatie in de aanpak.

Hiervoor worden Hyper-Geïntegreerde Virtuele Spiegelingen, ofwel H-spiegels, gebruikt. Deze technologie stelt ons in staat om niet alleen te reageren op de huidige situatie, maar ook om vooruit te plannen naar de toekomstige leefomgeving. Burgers zijn niet langer passieve bewoners, maar actieve vormgevers van hun leefomgeving.

De digitale beleidscyclus

Het digitale platform biedt op een laagdrempelige manier burgers de mogelijkheid om mee te denken. Gebruikers zien digitale toekomstbeelden in de leefomgeving terwijl zij door hun eigen wijk, straat en buurt bewegen. Zo bewegen zij zich automatisch door de perfecte spiegel van hun eigen omgeving.

Door de H-spiegels zien gebruikers direct de digitaal gegenereerde opties in de praktijk. AI genereert ook direct alternatieven. Wat betekent jouw plan voor de leefbaarheid in de buurt? Of voor de toegankelijkheid en duurzaamheid? Op de verschillende data-spiegels worden direct de gevolgen zichtbaar. Ook de kosten van het plan zijn inzichtelijk: AI genereert direct een begroting. Aan de hand van de bestaande datasets maakt AI berekeningen over het budget en toetst dat op de geldende wet- en regelgeving.

De overheid als marktmeester van een digitaal publiek platform

Omdat Civitek is ontstaan door een samenwerking tussen overheid en de tech-sector is het op al je

apparaten te gebruiken, en daardoor erg toegankelijk. De overheid heeft de rol van marktmeester: zij scheidt de kaders en de techbedrijven ontwikkelen de technologische invulling.

Geleidelijk aan heeft Civitek zich ontwikkeld tot een volwaardig digitaal participatieplatform. Burgers kunnen eigen voorstellen indienen én stemmen op de voorstellen van anderen. Achteraf laat de overheid via het platform weten wat er met jouw ingediende voorstel is gedaan. Door Civitek lopen de procedures veel sneller. Doordat inwoners mogen stemmen op voorstellen zijn lange inspraakprocedures niet meer nodig. Eventuele onvrede wordt direct op het platform duidelijk.

Dit alles valt of staat wel met de inzet van de burger. Alleen als je ervoor kiest actief te zijn op Civitek kan je jezelf laten horen en zijn de inspraakmogelijkheden groot. Degenen die hier geen tijd, energie of capaciteit voor hebben worden amper gehoord. Dit zorgt voor het risico dat de burgervoorstellen slechts een afspiegeling zijn van de wensen van een beperkt deel van de bevolking.

De politiek stelt de parameters van het stelsel vast. Welke maatschappelijke waarden zijn aan de algoritmen verbonden en hoe garanderen die algoritmen uitkomsten die inclusief en democratisch zijn? Denk aan hoe de leefomgeving (wonen, ruimte, natuur) eruitziet, maar ook keuzes op het gebied van gezondheid en milieu. Zo heeft de volksvertegenwoordiging op metaniveau grote invloed op de uitkomsten van het stelsel.

Op Europees en nationaal niveau vinden de onderhandelingen plaats met de leverancier achter Civitek en worden de voorwaarden bepaald. Hierna zorgt de samenwerking tussen overheid en markt ervoor dat aan alle wettelijke randvoorwaarden worden voldaan en zo publieke belangen worden gediend.

De onderstroom

Hoe succesvol Civitek ook lijkt, er blijft een belangrijke onderstroom van wantrouwen heersen. Aanhangers en tegenstanders van Civitek staan soms lijnrecht tegenover elkaar. Hoe weet ik dat mijn voorstel niet onterecht is afgewezen door het platform? En hoe weet ik wat de invloed van mijn volksvertegenwoordiger is?

Scenario C: Digitale activa

In 2050 staat de macht van het individu centraal. In de jaren '20 verzwakte de band die eens zo hecht leek tussen democratie, empathie en kritisch denken. Door een overdaad aan bronnen én diversiteit aan informatie ontstond er een fragmentatie van overtuigingen en waarden. Door zelf regie te houden over eigen data richten mensen, binnen hun bubbels, zelf hun leven in. De data is geplaatst in individuele 'datakluisen'. Deze bevatten je digitale activa. Er is geen uniforme machtsstructuur die de vormgeving van deze kluisen dicteert. Voor de mensen met een beperkt budget stelt de overheid een basale datakluis beschikbaar. Je bouwt welvaart op door je digitale activa te vergroten, maar dat is niet voor iedereen even makkelijk. Deze situatie leidt tot digitale ongelijkheid, vergelijkbaar met de economische ongelijkheid uit de jaren '20.

Digitale platforms, zoals Farcaster, ondersteunen de decentralisatie van data. Dit bevordert de macht van burgers over persoonlijke gegevens. De overheid neemt een faciliterende rol aan. Sommige burgers onttrekken zich volledig uit de maatschappij. Zij vormen gesloten gemeenschappen. Anderen, zoals de digitale elite, gebruiken hun data strategisch om invloed uit te oefenen.

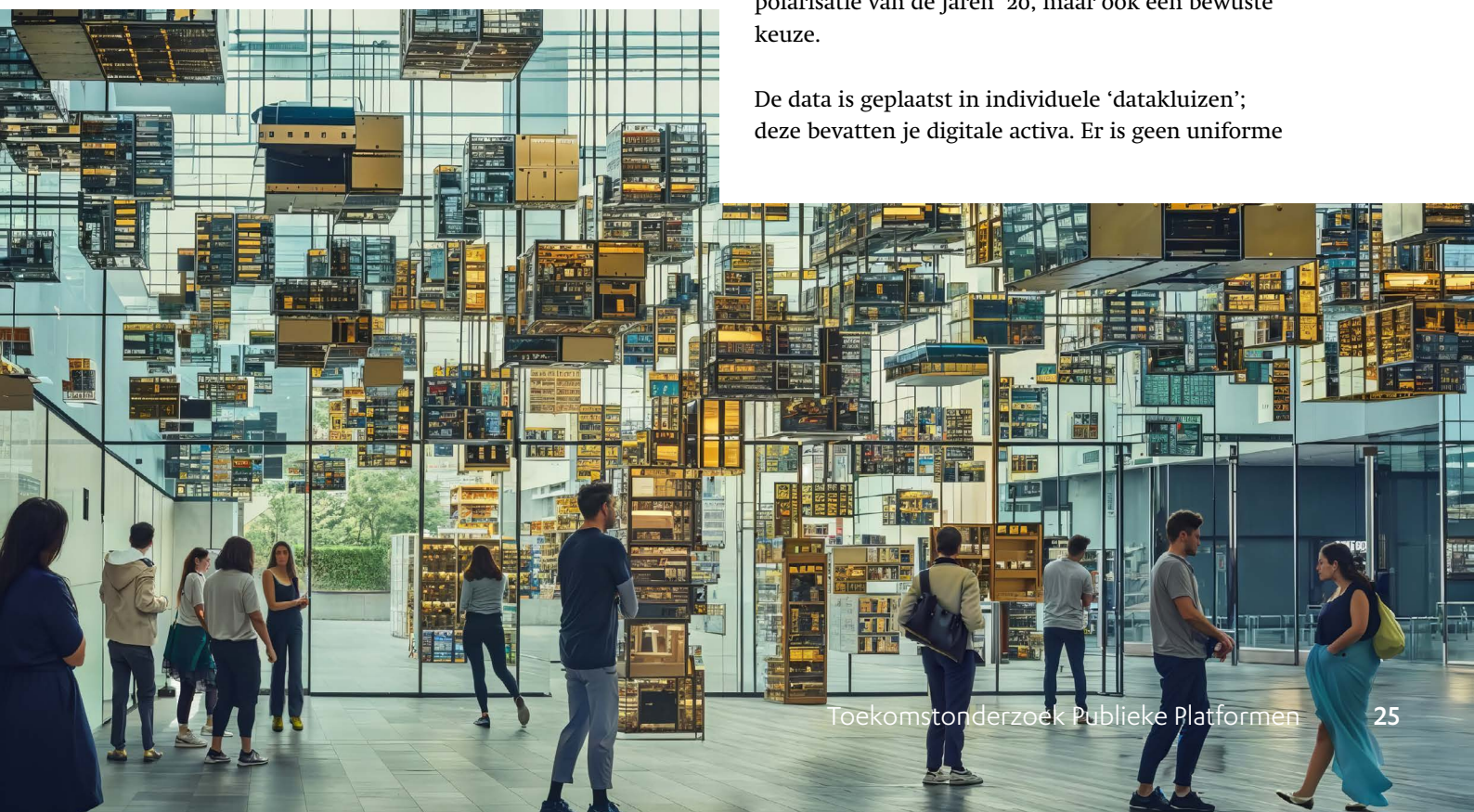
De samenleving in 2050

In de jaren '20 verzwakte de band die eens zo hecht leek tussen democratie, empathie en kritisch denken. Door een overdaad aan bronnen én diversiteit aan informatie ontstond er een fragmentatie van overtuigingen en waarden. Extreme en gepolariseerde content werd steeds normaler, waardoor mensen zich verder terugtrokken in hun eigen bubbel en er onbegrip tussen groepen groter werd.

Het vertrouwen in de overheid kelderde naar een dieptepunt toen in de jaren '30 grote schandalen plaatsvonden. Marktpartijen konden met geavanceerde AI alle inconsistenties in wetgeving, beleid, verordeningen, rechtspraak en vergunningen aantonen. Tegelijkertijd stond de Nederlandse rechtspraak onder druk omdat internationale belangenverenigingen met hun AI een veelheid aan onterechte veroordelingen aan konden tonen. Hierdoor daalde het vertrouwen in de rechtstaat tot een minimum en trok de overheid zichzelf steeds meer terug uit het dagelijkse leven van mensen.

In 2050 staat daarom de macht van het individu centraal. Door zelf regie te houden over eigen data richten mensen, binnen hun bubbels, zelf hun leven in. In deze samenleving is de nadruk op persoonlijke vrijheid niet alleen een reactie op de fragmentatie en polarisatie van de jaren '20, maar ook een bewuste keuze.

De data is geplaatst in individuele 'datakluisen'; deze bevatten je digitale activa. Er is geen uniforme

machtsstructuur die de vormgeving van deze kluisen dicteert. Voor de mensen met een beperkt budget stelt de overheid een basale datakluis beschikbaar die een minimale hoeveelheid data bestaande uit digitale activa bevat. Deze situatie leidt tot digitale ongelijkheid, vergelijkbaar met de economische ongelijkheid uit de jaren '20. Je bouwt welvaart op door je digitale activa te vergroten, maar dat is niet voor iedereen even makkelijk. Dit verdiept de kloof tussen de 'haves' en 'have-nots'.

Burgers hebben zich teruggetrokken in bubbels met dezelfde normen en waarden. Deze waarden komen vooral tot uiting in het gebruik van hun datakluis en in hoeverre ze uitgebreide digitale activa hebben.

Technologische vooruitgang (de impact van AI)

In Nederland hebben welvarende burgers hun eigen digitale activa van de datakluis in eigendom. Deze data-elite zijn degenen die vroeg zagen dat data de nieuwe 'grond' is waarop de digitale economie wordt gebouwd, zij hebben veel waarde opgebouwd en nemen maatregelen om hun digitale bezittingen te beschermen. Verstandige burgers zorgen ervoor dat hun kinderen van jongs af aan hun eigen digitale portfolio ontwikkelen. Het data-elitisme wordt zo op de volgende generatie doorgegeven.

Data is niet alleen meer informatie die mensen genereren, maar een asset die wordt vergaard, gekocht en beschermd om zo in waarde te groeien. Dit begon met de ontwikkeling van de eerste gedecentraliseerde datamarktplaats, genaamd 'Farcaster'. Individuen konden voor het eerst via dit publiek platform data terugkrijgen en in beheer nemen. In de praktijk bleek het door het falen van de overheid de enige oplossing om de macht van de Big Tech in te dammen. Farcaster was het eerste *open-source* 'gedecentraliseerd' platform. Dit betekende dat er geen centrale plek was waar data werd opgeslagen en dat iedereen er mocht bouwen. De bouwers en ondernemers werden de *Civic Tech Savivors* (CTS) genoemd. Tegenwoordig is Farcaster een van de grootste beursgenoteerde datamarktplaatsen ter wereld en is het verantwoordelijk voor de integriteit van data activa van burgers en bedrijven over de hele wereld.

De digitale beleidscyclus

In de digitale beleidscyclus staat de datakluis centraal. Er is geen centrale database meer; alle data wordt veilig opgeslagen in datakluisen. Wat er daarna met deze data gebeurt, is afhankelijk van de beslissingen van de burgers. Zij bepalen zelf wat er met hun data gebeurt, waardoor de digitale macht in handen van het individu ligt.

De beslissing om toegang te verlenen tot je datakluis speelt een cruciale rol in de keuzes die je als individu kan maken over je leefomgeving. Maatschappelijke vraagstukken worden door generatieve AI geïdentificeerd en geclusterd. AI genereert vervolgens oplossingen voor deze uitdagingen, die worden getoetst en verfijnd in samenspraak met universiteiten, onderzoeksinstituten, en technologiebedrijven, om zo de meest waardevolle keuzes te bepalen.

Een belangrijke bron van informatie zijn de meta-analyses op de digitale *assets* van burgers. Gegevensmakelaars beheren de portefeuilles van hun klanten en koppelen data waar nodig aan de voor hen relevante overheidsprocessen, in hoeverre dit wordt toegestaan door de eigenaren. Voor mensen met minder vermogen is een gegevensmakelaar niet altijd mogelijk. Waardoor hun vermogen en daarmee de keuzes die ze maken wat zichtbaar wordt uit hun datakluisen onzorgvuldiger is, ze maken dan vaak de keuzes om hun kluis geheel open te zetten of geheel te sluiten voor de meta-analyses. Doordat de overheid afhankelijk is van de datakluisen en de toegang die ze wel of niet krijgt. Is ze zeer afhankelijk van gegevensmakelaars. Zij betaalt hen voor de diensten om toegang te krijgen tot meta-analyses.

De overheid als ondersteuner van een digitaal publiek platform

Het persoonlijk beheer van digitale activa speelt een cruciale rol voor individuen. Platform Farcaster maakte niet alleen dit beheer mogelijk, maar stelt technologiebedrijven en innovatieve ondernemers ook in staat waarde te creëren uit de meta-analyses die vanuit deze data kan ontstaan. Zo ontstaan er van onderaf georganiseerde platformen en toepassingen voor de samenleving, waar de overheid gebruik van kan maken. De overheid is voornamelijk ondersteuner van de platformen en is reactief, maar behoorlijk onzichtbaar, op de bewegingen vanuit de private sector en burgers.

De onderstroom

Als reactie op de datakluisen, de polarisatie en de onzichtbare overheid onttrekken hele groepen zich aan de samenleving en sluiten zich van technologie af. Zij noemen zich 'de analogen'. Nieuwe technologieën veroorzaken regelmatig onrust, omdat het mogelijk effect op de data-markt onvoldoende ingeschat kan worden.

Scenario D: Digitale burgercollectiviteit

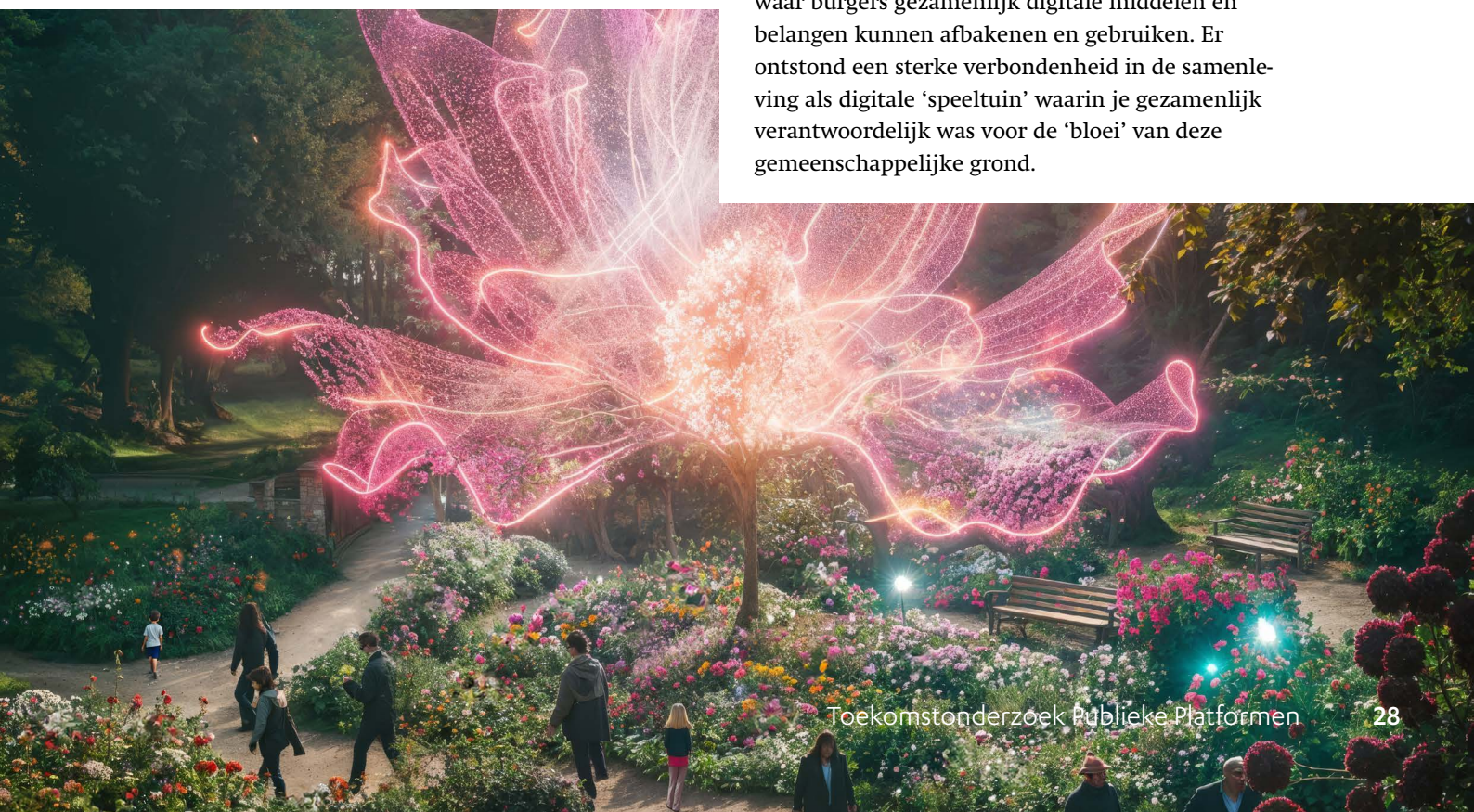
In 2050 bestaat Nederland uit een samenleving waarbij digitale gemeenschappen de kern vormen. Schandalen met digitale data en politieke *microtargeting* hebben het vertrouwen in overheid en buitenlandse technologie geschaad. Als reactie ontstonden vanuit maatschappelijke protestbewegingen initiatieven zoals *'Tech for Common Good'*. Deze initiatieven leidde tot de creatie van *'digital commons'*: een plek waar gemeenschappen hun eigen digitale identiteit kunnen vormen. AI-technologie maakt mogelijk dat burgers, gezamenlijk digitale middelen en belangen kunnen afbakenen. Burgers kunnen direct invloed uitoefenen en samenwerken binnen een gedecentraliseerd systeem.

De overheid fungeert nu meer als een partner dan als autoriteit. Ambtenaren zijn actief binnen de verschillende gemeenschappen. De digitale gemeenschappen zijn chaotisch en vormen een samenraapsel van verschillende technologieën. De plannen vanuit de verschillende gemeenschappen kunnen voor veel discussie zorgen, en geven daarom weinig richting. Het is daarom moeilijk voor de gemeenschappen om over de lange termijn na te denken.

De samenleving anno 2050

Vanaf de eeuwwisseling tot halverwege de jaren '20 waren digitale platforms het domein van de markt, waardoor technologische grootmachten veel macht naar zich toe trokken. Politieke *microtargeting* werd door Rusland, China en Amerika en hun digitale bedrijven op zo'n grote schaal toegepast dat dit voor onrust en wantrouwen zorgde. *Big Tech* maakte duidelijk een zeer onbetrouwbare partner te zijn. De overheid wilde de macht van techbedrijven aan banden leggen. Door vergroeiing van haar systemen met de techniek van de *Big Tech* bleek dit echter niet mogelijk.

Met digitale collectieven, zoals de *'Tech for Common Good'*, ontstond er in de jaren '30 en '40 een tegenbeweging tegen de *Big Tech*. De tegenbeweging ontstond vanuit een maatschappelijke protestbeweging en werden gesteund door alle lagen van de samenleving. Daarmee groeide *'Tech for Common Good'* uit tot een nationaal platform voor een alternatieve digitale samenleving. Het platform ontwikkelde digitale oplossingen op basis van publieke waarden en creëerden *'digital commons'*; gemeenschappelijke digitale grond. Dit zijn plekken waar burgers gezamenlijk digitale middelen en belangen kunnen afbakenen en gebruiken. Er ontstond een sterke verbondenheid in de samenleving als digitale 'speeltuin' waarin je gezamenlijk verantwoordelijk was voor de 'bloei' van deze gemeenschappelijke grond.

In 2050 vormen deze solidaire principes van eenheid en samen verantwoordelijkheid dragen het cement van de samenleving. Na jaren van politieke onrust en wantrouwen in de rigide overheidsorganisaties heeft Nederland een fundamentele transformatie ondergaan. Voortgestuwd door de nieuwe mogelijkheden van de digitale technologie is er een gedecentraliseerd bestuursmodel voor de overheid ontstaan. Gemeenschappen staan daarbij centraal. Burgers zijn niet langer de passieve ontvangers van beleid maar zijn de drijvende kracht achter elke beslissing, verandering en vernieuwing.

Technologische vooruitgang (de impact van AI)

Vanaf de jaren '30 ontstonden nieuwe vormen van AI, deze AI-systemen hadden echt inzicht in sociale verbindingen en gedrag. Waardoor vooral de Autonome AI de samenleving in staat stelde de waarde van de data die vanuit een fysieke gemeenschap gegenereerd werd, ook binnen die fysieke gemeenschap te laten renderen.

De digitale democratie

Het netwerk van digitale gemeenschappen heeft een open karakter en is gebaseerd op solidariteit, gemeenschappelijkheid, samenwerken en vertrouwen. Het is voor de overheid in 2050 relatief eenvoudig om haar DDP's (*digital democratic platforms*) binnen de digitale gemeenschappen uit te zetten. DDP's zijn platformen van de overheid, waarop door input uit de verschillende gemeenschappen een vorm van continue digitale democratie plaatsvindt. De verschillende bestuurslagen zien welke onderwerpen relevant zijn voor welke gemeenschappen, wie er thema's aandraagt en waarover er heftige discussies ontstaan. De DDP's zorgen dan dat in deze discussies de juiste terugkoppeling ontstaat en de relevante waarden in de uitkomsten naar voren komen.

De volksvertegenwoordigers komen voort uit de digitale gemeenschappen, maar door het continue karakter van de democratie ligt hun rol vooral in het zichtbaar maken van de zaken die in hun eigen gemeenschappen spelen. Zij worden daarmee alleen vertegenwoordigers van hun eigen gemeenschap, en geen vertegenwoordigers van het hele volk.

De digitale beleidscyclus

De beleidscyclus uit de jaren '20 is geëvolueerd tot een continu proces. Vanuit gemeenschappen vloeien prioriteiten voort over het beleid, wordt lokale kennis gebruikt voor bredere belangen en kunnen burgers ideeën onder de aandacht brengen van het bestuur. Deze collectieve macht bepaalt de richting van het beleid, wat een directe reflectie van de wil van het volk is. In deze wereld waar gemeenschappen directe invloed hebben op de samenleving, heerst een zelfbewust gevoel van verantwoordelijkheid.

De overheid als samenwerker van een digitaal publiek platform

In 2050 fungeert de overheid niet langer als de centrale autoriteit maar als 'samenwerker' met de burgerinitiatieven. Provinciehuizen zijn opgeheven en het gemeentehuis wordt alleen nog voor trouwerijen gebruikt. Het aantal ambtenaren is gehalveerd. Ambtenaren zitten niet meer achter een bureau op hun kantoor, maar werken binnen de gemeenschappen die zij dienen. Zo kunnen ze ter plekke de implementatie van beleid ondersteunen en snel reageren op feedback.

Om in zo'n een breed ecosysteem te kunnen samenwerken moesten datasilo's en gesegmenteerde technologieën worden losgelaten. Daarmee heeft de overheid haar bestaande structuren en digitale systemen verlaten. De samenleving bestaat niet uit individuele entiteiten, maar uit een collectief van samenwerkende partners.

De onderstroom

De digitale gemeenschappen zijn chaotisch en vormen een samenraapsel van verschillende technologieën. De plannen vanuit de verschillende gemeenschappen kunnen voor veel discussie zorgen, en geven daarom weinig richting. Het is daarom moeilijk voor de gemeenschappen om over de lange termijn na te denken. Steeds vaker komen er initiatieven naar voren om de zeggenschap over onderwerpen bij een enkel persoon te leggen.

Interview: Dingen maken met betekenis, dat is belangrijk voor mij

Interview Noëlle van Dijk n.a.v. beelden omgevingsscenario's

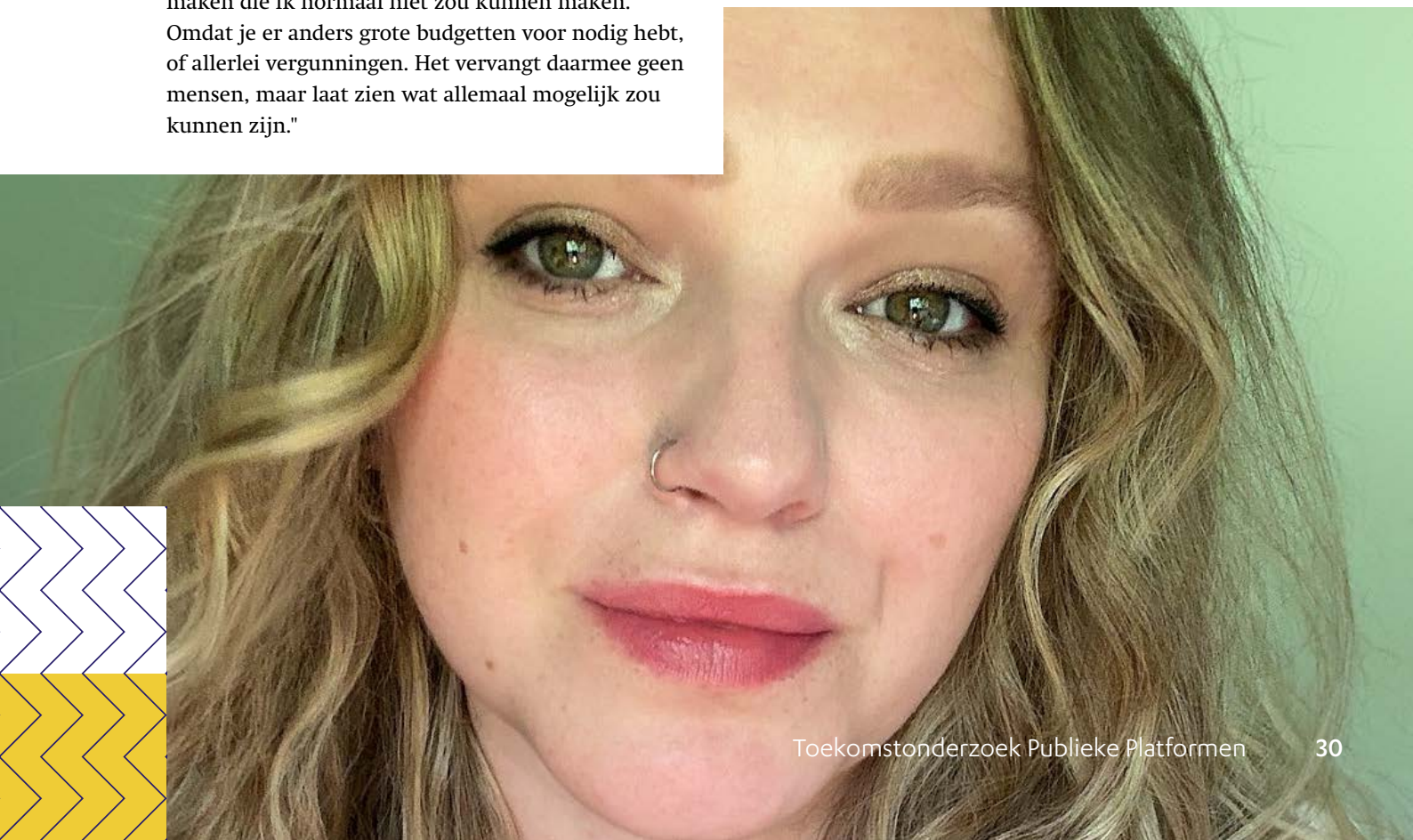
De afgelopen jaren is de populariteit van het werk van kunstenaar Noëlle van Dijk enorm toegenomen. Haar veelbekeken werk *'Imagine the Unimaginable'* zit op het randje van fantasie en werkelijkheid. "Het grootste compliment dat iemand me kan geven, is wanneer ze vragen of het echt is".

Na een opleiding marketing, besluit Noëlle op haar 25ste toch nog op de kunstacademie te starten. "Ik dacht, als ik ooit op mijn sterfbed lig, hoe kijk ik dan terug op mijn leven, wat wil ik hebben gedaan". In al haar werk zie je ook haar behoefte om betekenisvolle kunst te maken. Maar wel op een manier die grote groepen mensen kan aanspreken.

Voor Noëlle is AI niet meer dan een *'tool'*: "In mijn gesprekken binnen de kunstwereld wordt er ook zo naar gekeken. Wel stelt AI me in staat om dingen te maken die ik normaal niet zou kunnen maken. Omdat je er anders grote budgetten voor nodig hebt, of allerlei vergunningen. Het vervangt daarmee geen mensen, maar laat zien wat allemaal mogelijk zou kunnen zijn."

Net zoals technologie de afgelopen 40 jaar een steeds groter deel is geworden van al onze levens, is het ook een steeds groter onderdeel van de kunst. "Het gebruik van *'computer generated images'* en AI is een natuurlijke opvolging van wat er de afgelopen tijd is gebeurd. Kunstenaars kunnen daarmee een grote rol spelen in het verbeelden van de toekomst. Soms vergeet ik dat het niet vanzelfsprekend is dat ik zelf heel beeldend denk. Als je mij vertelt over je leven, dan zie ik het zo voor me."

Het verbeelden van de toekomst was een belangrijk onderdeel van het toekomstonderzoek 'Publieke Platformen'. "Het helpt wanneer je ideeën kunt laten zien, dan is het veel eenvoudiger om je eraan te verbinden. In het begin waren de scenario's nog erg abstract. Samen met Futureconsult zijn we haakjes gaan zoeken om al die abstracte concepten te verbeelden. Dat was nog een enorme klus. Het scenario voor je kunnen zien is de grootste winst."

Op de vraag hoe Noëlle nu zelf de toekomst van publieke platformen voor zich ziet houdt ze een slag om de arm. "Ik ben zelf erg *'to the point'* dus ik wil graag de dingen zien zoals ze zijn. De toekomst kan nog alle kanten uit. Welke, dat weet ik ook niet. Het is ook juist een opdracht voor de overheid om daar vorm aan te geven. En te bedenken hoe we dit als samenleving kunnen omarmen."

Noëlle's kunst krijgt wereldwijde aandacht. "Het mooiste compliment dat ik kan krijgen is de vraag of het beeld 'echt' is. Ik werk op het snijvlak van fantasie en realiteit, precies in het midden. Daar prikkel je het meest de verbeelding. Als de fantasie in het beeld de overhand neemt kun je jezelf er niet meer in verplaatsen. Maar op het snijvlak kan ik mensen meer meenemen, en ze zelf aanzetten tot dromen."

De ontwikkelingen op het gebied van AI gaan ontzettend snel, dat ziet Noëlle ook. "Wat er 2 jaar geleden mogelijk was, staat totaal niet meer in verhouding tot hoe realistisch het nu allemaal wordt. Voor mij is het belangrijk op de hoogte te blijven en mee te gaan in de ontwikkeling. Maar ik probeer ook het gesprek open te breken over waar je AI in de kunst wel en niet voor zou moeten gebruiken. Ik heb een manifest¹⁴ gepubliceerd waarin staat dat ik het niet inzet voor dingen die ik 'normaal' kan doen. Bijv. een schilderij van mijn kat maken. Ik zet AI alleen in om te laten zien wat zou kunnen."

Noëlle haar boodschap aan de overheid is om niet bang te zijn voor AI. "Er zijn grote verhalen over hoe schadelijk het kan zijn. Er zijn allerlei misconcepties en vooroordelen. Probeer daar voorbij te kijken en juist te zien hoe je het verantwoord inzet. Er zijn zoveel kansen rond juist saaie, functionele taken. Op die manier kan je tijd en ergernis besparen."

14 <https://noellevandijk.com/ai-manifesto/>

Publieke Platformen: Polis NL

Om de ideeën rond Publieke Platformen in de praktijk te brengen, heeft de provincie Zuid-Holland, parallel aan het toekomstonderzoek, gewerkt aan de ontwikkeling van een Publiek Platform: Polis NL. De ideeën uit het onderzoek konden hiermee direct getoetst worden aan de praktijk, en andersom. Polis is een digitaal participatieplatform, dat aan de hand van stellingen diverse meningengroepen in kaart kan brengen rondom een beleidsthema. Ook is Polis beproeft in het ondersteunen van burgerberaden en andere fysieke vormen van participatie.

Polis NL

In de huidige digitale samenleving is de noodzaak om burgerparticipatie binnen het democratische proces te versterken duidelijker dan ooit. Pol.is onderscheidt zich door niet alleen ideeën en meningen op te halen, maar deze direct voor burgers zichtbaar te maken. Het hart van Pol.is ligt in zijn visuele *interface*, die datavisualisaties gebruiken om opinietrends en consensusgebieden binnen grote groepen mensen *real-time* weer te geven. Dit stelt gebruikers in staat om de relaties tussen verschillende standpunten te zien en te begrijpen hoe hun eigen meningen zich verhouden tot die van anderen.

[Hoe werkt het?](#) [Voorbeelden](#) [FAQ](#) [Contact](#)

Dé opensource tool voor digitale dialoog

Betrek je doelgroep en krijg inzicht
in meerderheid en minderheid

[Probeer Nu](#)

[Meer informatie](#)

Publieke Platformen: Summerschool

Om de ideeën uit het toekomstonderzoek nog verder te concretiseren gingen op 23, 28, 29 en 30 augustus 2023 vierentwintig jongprofessionals aan de slag met disruptieve scenario's rondom publieke platformen. Zij onderzochten welke utopieën en dystopieën we ons kunnen voorstellen. En wat de overheid nu al kan doen om kansen te benutten en gevaren te tackelen.

Tijdens deze Summerschool werden de deelnemers geïnspireerd door experts, futuristen, filosofen, ondernemers en overheidsprofessionals. Ze gingen met elkaar aan de slag om te komen tot verschillende scenario's over de vraag: *Hoe veranderen publieke platformen de overheid, welke toekomstscenario's kunnen we daarover schetsen en hoe disruptief zijn deze?* Het resultaat waren vijf briljante plannen voor nieuwe manieren van publieke platformen. Een vakkundige jury koos het publieke mobiliteitsplatform als winnend concept uit.

Een pressure cooker van vier dagen

In een periode van vier dagen dachten de jonge professionals na over de impact van publieke platformen op de overheid en hoe de overheid zelf deze transformatie kan omarmen. Tijdens de eerste dag gingen ze in gesprek met stakeholders uit de Provincie, het Rijk en gemeenten om inzicht te krijgen in publieke platforms binnen de overheid en de onderliggende publieke waarden. Op de tweede dag werkten de groepen verder aan hun verschillende scenario's, kregen ze een workshop van de Data werkplaats van de Utrecht Data School en werd er aandacht besteed aan hoe de digitalisering de wereld op dit moment veranderd. De derde dag toetsten de deelnemers hun ideeën door het voor te leggen aan stakeholders en ontwerpers van de Provincie Zuid-Holland.

Winnaar: OV+L

Het idee 'OV+L' was de winnaar van de Summerschool 'Hoe veranderen publieke platformen de overheid?'. Het team bedacht een platform waarmee openbaar vervoer ook goederenvervoer wordt. "De waarde die platformtechnologie hieraan kan toevoegen, lijkt nog nauwelijks te worden ingezien."

Het idee is simpel: gebruik de leegte in het openbaar vervoer tijdens daluren voor het vervoeren van goederen zoals pakketjes. Via een online platform kunnen zowel consumenten als verkopers goederen 'op de tram zetten' om ze duurzaam, snel en efficiënt van A naar B te krijgen.

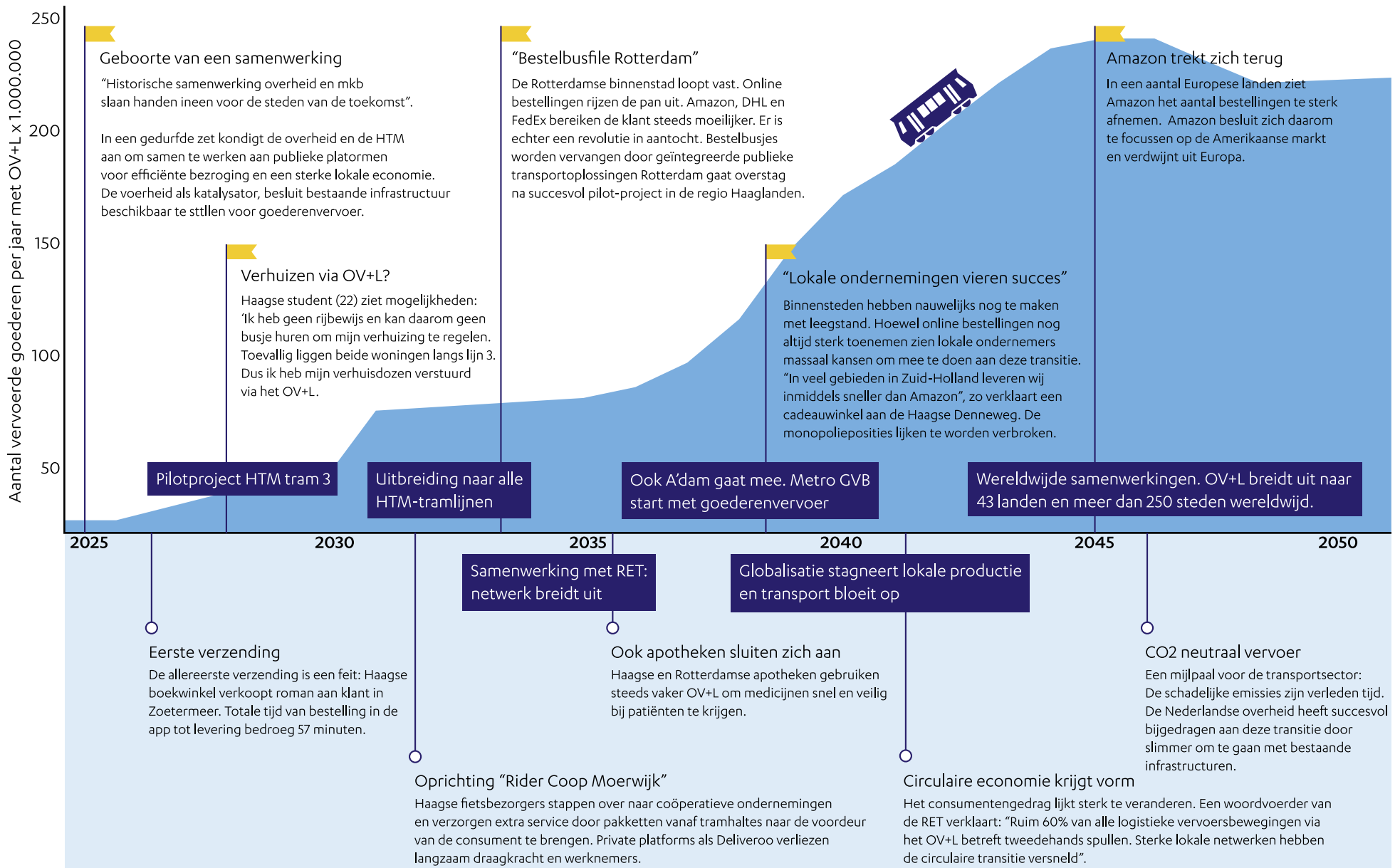
Het logistiekconcept heeft geen nieuwe infrastructuur nodig, maar maakt juist gebruik van de huidige wegen, spoor- en trambanen. De overheid heeft daarom een belangrijke rol, zeggen de bedenkers. "Zij zijn de faciliterende verbinder. De overheid maakt de infrastructuur beschikbaar voor goederenvervoer en stelt het zo open aan het publieke domein", zegt teamlid Bjarne van der Drift. "Hun baat is om de Nederlandse logistiek te verduurzamen. Nu is de logistiek vooral in handen van een wirwar aan commerciële partijen."

Leer meer over het winnende idee op:

<https://stadszaken.nl/artikel/5272/winnaar-summer-school-combineert-openbaar-vervoer-en-goederenvervoer>

Hoe de provincie Zuid-Holland het mobiliteitsvraagstuk weer op de rails kreeg

Een samenvatting van de meest iconische momenten in de opkomst van het publieke mobiliteitsplatform

Colofon

Dit is een uitgave van de provincie Zuid-Holland
December 2024

Provincie Zuid-Holland
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
www.zuid-holland.nl

Tekst

provincie Zuid-Holland

Vormgeving en productie

Vakteam Grafimedia,
provincie Zuid-Holland

